

СЕМАНТИЧНІ ВАРІАНТИ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ СИНТАКСЕМИ

Останніми десятиліттями в лінгвістичній літературі точиться чимало суперечок щодо взаємодії та взаємовідношення семантики і граматики. Іноді з цього приводу висловлюються протилежні думки. Спільним є одне: для повноти і всебічного розуміння та опису фактів мови, що в свою чергу в відображенням дійсності, необхідно враховувати як семантичні, так і граматичні фактори та під час аналізу мовних явищ виходити з їх взаємодії.

Проблема співвідношення граматики і дійсності та впливу останньої на граматику розглядається з погляду визначення розподілу граматичних категорій на менші або спеціальні категорії та "підкатегорії". Семантичне розмахування інструментальності в основному досліджували на матеріалі орудного відмінка, що характеризується великою кількістю граматичних значень. Як відомо, одним з основних значень орудного відмінка в інструментальне, що в свою чергу здатне поділятися на відзначення.

Виходячи з Ідеї варіативності мовних одиниць, варіантності як важливої властивості мови, доцільно виділити в межах Інструментального значення як Інваріантного три віл/античні варіанти: 1)варіант знаряддя, 2)варіант засобу, 3)варіант допоміжного матеріалу. Основним є варіант знаряддя. Знаряддя - це передусім матеріальний предмет, спеціалізований на виконанні певного виду діяльності. Для вираження вивчення знаряддя важливою з роль дієслова, що називає конкретну перехідну дію та своєю семантикою передбачав знаряддя. Тому, коли при таких дієсловах використовуються іменники з абстрактним значенням, вони також набувають значення знаряддя дії, хоча з певним семантичним нашаруванням.

Другим семантичним варіантом інструментальної синтаксеми є варіант засобу. Засіб виконує волю суб'єкта або допомагає йому у виконанні дії, але водночас діє дещо самостійно. Тому назви засобів можуть бути трансформованими у назви суб'єктів дії: доставляти на ракеті ~> ракета доставляє.'

Варіант засобу виконання дії має одну особливість порівняно з двома іншими варіантами інструментальної синтаксеми. Він поділяється ще на три семантичні під варіанти: а)засобу пересування у просторі (приплисти човном){б)засобу зв'язку та

передачі інформації (повідомити телеграмою, викликати по телефону); (в) підваріант посередника та посередництва у виконанні дії (передати батьком, одержати через ощадкасу).

Дія вираження значення засобу пересування (важливої) в роль дієслова, що обов'язково повинно означати пересування у просторі та передбачати засіб, за допомогою якого це пересування здійснюється. Саме на цих підставах до названого підваріанта не слід залучати конструкції типу орати поле трактором. Значення засобу зв'язку та передавання інформації вирізняють конструкції з опорним дієсловом, що вказує на засіб, за допомогою якого здійснюється зв'язок або передається інформація. В конструкціях із значенням посередника та посередництва дієслівний предикат передбачав наявність посередника або посередництва.

Третім семантичним варіантом інструментальної синтаксеми в варіант допоміжного матеріалу. В ролі допоміжного матеріалу виступав рідина, речовина, конкретний предмет, що використовується суб'єктом для зміни нашого об'єкта. Як допоміжний матеріал можуть використовуватися також абстрактні поняття. За цієї умови на значення допоміжного матеріалу нашаровується відтінок значення способу дії.

Щодо групи допоміжного матеріалу, то її існування як окремої одиниці зумовлюється наявністю дієслів, семантика яких вимагає поєднання передусім а назвами допоміжного матеріалу, а не знаряддя. Ця здебільшого префіксальні дієслова, коло яких порівняно обмежене (завішувати, склеїти тощо). Характерною особливістю цієї групи дієслів є те, що більшість з них може поєднуватися як із назвами допоміжного матеріалу, так і з назвами знарядь дії, пор. : шити нитками і шити голкою. Семантика таких сполук визначається лише на основі аналізу семантики вади хвої форми, специфіки допоміжного матеріалу полягає в тому, що дія над об'єктом із використанням матеріалу завжди реалізується за допомогою знаряддя. Отже, допоміжний матеріал виступав супровідним чинником під час виконання дії.

Таким чином, існує три семантичні варіанти інструментальної синтаксеми: 1) знаряддя, 2) засіб, 3) допоміжний матеріал. Семантика кожного з цих варіантів перебуває у безпосередній залежності від семантики елементів, що входять до словосполучення.